

Terminy dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przez oskarżonego na podstawie rozdziału 58 k.p.k.

Time Limits for Pursuing Civil Law Claims by the Accused under Chapter 58 of the Code of Criminal Procedure

The author shows that the deadlines for pursuing civil law claims by the accused under the provisions of Chapter 58 of the Code of Criminal Procedure should be extended since the time limits currently in force under the provisions of the Code of Criminal Procedure may have negative consequences for the claimant and the criminal proceedings themselves. The author presents arguments supporting the above thesis. The author also addresses issues related to the very institution of compensation for wrongful conviction, temporary arrest or detention, and the specification of deadlines for pursuing civil law claims by the accused under Chapter 58 of the Code of Criminal Procedure.

Renata Badowiec

*magister prawa
Uniwersytet Mikołaja Kopernika*

ORCID – 0000-0001-7912-1363

Słowa kluczowe:
odszkodowanie, niesłuszne skazanie,
tymczasowe aresztowanie, zatrzymanie,
roszczenia cywilnoprawne, art. 555
kodeksu postępowania karnego

Key words:
compensation, wrongful conviction,
pre-trial detention, detention, civil law
claims, Article 555 of the Code of Criminal
Procedure

<https://doi.org/10.36128/priw.vi37.323>

1. Wstęp

Przepisy zawarte w rozdziale 58 k.p.k. dają podstawę do dochodzenia przez oskarżonego roszczeń cywilnoprawnych przed sądem karnym w przypadku niesłusznego skazania, tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. W ustawie nowelizującej kodeks postępowania karnego z 27 września 2013 r.¹ ustawodawca określił trzyletni termin przedawnienia dochodzenia wyżej wskazanych roszczeń. W nowelizacji kodeksu postępowania karnego

1 Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r., poz. 1247.

z 11 marca 2016 r.² powrócił jednak do rocznego terminu przedawnienia roszczeń, o których jest mowa w rozdziale 58 k.p.k.³.

Kwestie związane z odpowiedzialnością odszkodowawczą Skarbu Państwa na podstawie rozdziału 58 k.p.k. niejednokrotnie były już poddawane pod dyskusję⁴. Należy jednak dokonać analizy tych przepisów pod kątem terminu przedawnienia roszczeń, które przysługują oskarżonemu (albo podmiotom wskazanym w treści art. 556 k.p.k.) w sytuacji niesłusznego skazania, tymczasowego aresztowania lub zatrzymania, szczególnie że zmiany tych terminów w ostatnich latach (nowelizacja z 2013 r. oraz 2016 r.) nie były szerzej uzasadniane przez ustawodawcę. Warto już na początku wskazać, że oczywiście upływ terminu przedawnienia nie oznacza, że roszczenie w ogóle nie może być dochodzone. Należy jednak pamiętać, że dłużnik ma zawsze możliwość skorzystania z uchylenia się od zaspokojenia roszczenia poprzez podniesienie skutecznego zarzutu przedawnienia.

Celem niniejszego opracowania jest wykazanie, iż zachodzi potrzeba zmiany przepisów dotyczących terminów dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przez oskarżonego na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. poprzez ich wydłużenie z uwagi na fakt, iż terminy obecnie obowiązujące na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego mogą nieść za sobą negatywne skutki dla osoby występującej z roszczeniami oraz dla samego postępowania karnego. W artykule poruszone zostaną kwestie związane ze zmianami dotyczącymi terminów dochodzenia roszczeń na podstawie rozdziału 58 k.p.k., które miały miejsce w ostatnich latach, dokonana zostanie także

-
- 2 Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r., poz. 437.
 - 3 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.
 - 4 Zob. np. Stanisław Stachowiak, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie w kodeksie postępowania karnego” *Prokuratura i Prawo*, nr 1 (1999); Łukasz Chojniak, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie w polskim procesie karnym – wybrane zagadnienia”, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. Piotr Hofmański (Warszawa: Wolters Kluwer, 2010); Paweł Cioch, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania* (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2007); Katarzyna Wiśniewska, „Przedawnienie roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, zastosowanie tymczasowego środka zabezpieczającego, niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (pomiędzy teorią a praktyką)” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, z. 4 (2018); Tomasz Woźny, „Charakter prawny postępowania o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie, zatrzymanie” *Państwo i Prawo*, nr 8 (2004).

charakterystyka owych terminów. Wszystkie te rozważania będą prowadziły do poparcia wyżej wskazanej tezy.

2. Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie – uwagi ogólne

Na samym początku podkreślenia wymaga fakt, że instytucja odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie ma przede wszystkim charakter gwarancyjny. Należy wskazać, że kwestie te zostały unormowane nie tylko w polskim porządku prawnym, ale również w aktach prawa międzynarodowego. Jako przykłady przywołać można treść art. 9 ust. 5 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁵, zgodnie z którym: „Każdy, kto został bezprawnie aresztowany lub zatrzymany, ma prawo do odszkodowania, którego może dochodzić na drodze sądowej” oraz art. 14 ust. 6 tego aktu, na podstawie którego: „Jeżeli prawomocne orzeczenie skazujące zostało następnie uchylone lub nastąpiło ułaskawienie na podstawie nowych lub nowo ujawnionych faktów, które niezbieżnie wykazały, że zaszła omyłka sądowa, wówczas osobie, która poniosła karę w wyniku takiego skazania, będzie przyznane odszkodowanie zgodnie z ustawą, chyba że zostanie udowodnione, iż osoba ta ponosi całkowicie lub częściowo winę za nieujawnienie w porę nieznanego faktu”. Natomiast art. 5 ust. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁶ stanowi, że: „Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu aresztowanie lub zatrzymanie, ma prawo do odszkodowania”. Ponadto z treści art. 3 Protokołu Nr 7⁷ do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wynika, że: „W przypadku, gdy osoba została prawomocnie skazana za przestępstwo, a następnie została uniewinniona lub ułaskawiona na tej podstawie, że nowy lub nowo ujawniony fakt dowiódł, iż nastąpiła omyłka sądowa, wówczas osobie, która odbyła karę w wyniku takiego skazania, będzie przysługiwało odszkodowanie zgodnie z ustawą lub praktyką danego Państwa, o ile nie udowodniono, że osoba ta jest całkowicie lub częściowo odpowiedzialna za nieujawnienie nieznanego faktu we właściwym czasie”.

Warto zaakcentować, że w doktrynie wskazuje się, że postępowanie o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie jest określane jako postępowanie cywilne toczące się przed sądem karnym. Podstawy odpowiedzialności państwa za szkodę wyrządzoną w postępowaniu karnym, które określone zostały w rozdziale 58 k.p.k., są podstawami szczególnymi w stosunku do tych przewidzianych w przepisach kodeksu cywilnego. Przepisy rozdziału 58 k.p.k. zawierają zarówno przesłanki

5 Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

6 Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

7 Dz. U. z 2003 r., Nr 42, poz. 364.

materialne odpowiedzialności cywilnej Skarbu Państwa, jak i regulują również przebieg postępowania odszkodowawczego⁸.

Z uwagi na fakt, że rozważania podjęte w tym artykule mają skupiać się wokół kwestii związanych z terminami dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przez oskarżonego na podstawie rozdziału 58 k.p.k., należy krótko wskazać jak na przestrzeni lat zmieniała się długość owych terminów. W pierwotnej wersji k.p.k. z 1997 r. przepis art. 555 k.p.k. przewidywał roczny termin dochodzenia roszczeń ujętych w rozdziale 58 k.p.k. Termin ten liczony był od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia, a w przypadku tymczasowego aresztowania – od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, natomiast w razie zatrzymania – od daty zwolnienia. W wyniku wejścia w życie ustawy nowelizującej kodeks postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r. termin ten uległ przedłużeniu do lat trzech od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia. Ponadto dodany został art. 552b k.p.k., na podstawie którego prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługiwało również innej niż oskarżony osobie w razie niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w związku z postępowaniem karnym, a roszczenia przedawniały się po upływie roku od daty zwolnienia. Zmiana taka postulowana była już wcześniej w literaturze⁹. Jak wskazywał Ł. Chojniak roszczenia cywilnoprawne, których przesłanki dochodzenia regulowane są przepisami kodeksu cywilnego¹⁰, mimo obowiązywania rygorystycznych norm, mają przynajmniej dwukrotnie dłuższy okres przedawnienia¹¹. Ustawodawca bez większego uzasadnienia powrócił jednak w ustawie z dnia 11 marca 2016 r. do rocznego terminu przedawnienia, który obowiązuje również w obecnym stanie prawnym.

Istotne jest także, że w razie śmierci oskarżonego prawo do odszkodowania przysługuje temu, kto wskutek wykonania kary lub niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania utracił należne mu od uprawnionego z mocy ustawy utrzymanie albo stale dostarczane mu przez zmarłego utrzymanie, jeżeli względy słuszności przemawiają za przyznaniem

8 Zob. np. Jan Waszczyński, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub aresztowanie” *Palestra*, nr 11 (1974): 18; Stachowiak, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie”: 59-60.

9 Zob. np. Anna Marta Tęcza-Paciorek, *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2012), 304; Chojniak, „Odszkodowanie”, 484; Łukasz Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie oraz za niesłuszne oskarżenie* (Warszawa: C.H. Beck, 2013), 201.

10 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

11 Chojniak, „Odszkodowanie”, 484.

odszkodowania. Wówczas żądanie należy zgłosić w terminie wynikającym z treści art. 555 k.p.k. albo w ciągu roku od daty śmierci oskarżonego.

Należy również podkreślić, że kwestia rocznego terminu dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych na podstawie rozdziału 58 k.p.k. była przedmiotem rozważań podjętych przez Trybunał Konstytucyjny. W wyroku z 11 października 2012 r.¹² stwierdził, że art. 555 k.p.k. w zakresie, w jakim wprowadza roczny okres przedawnienia dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia od Skarbu Państwa w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania, jest zgodny z art. 41 ust. 5 Konstytucji RP¹³. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że wprowadzony termin przedawnienia nie jest nadmiernie uciążliwy. Podkreślił, że z treści art. 555 k.p.k. nie wynika początkowy termin, w którym można składać wniosek o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie. Jeżeli można bowiem wykazać szkodę jeszcze przed zakończeniem postępowania głównego, to, zdaniem Trybunału, nie ma ustawowych przeszkód, aby wniosek o odszkodowanie został złożony przed ostatecznym rozstrzygnięciem sprawy. Trybunał Konstytucyjny stwierdził również, że kwestionowana regulacja nie narusza istoty prawa do odszkodowania. Odszkodowanie może być realizowane na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k., a ukształtowanie terminu przedawnienia w art. 555 k.p.k. umożliwia dochodzenie roszczenia również po upływie tego terminu. Według Trybunału Konstytucyjnego stanowi to gwarancję, że w sytuacjach, w których wymagają tego zasady współżycia społecznego, a zatem wówczas, gdy złożenie wniosku o odszkodowanie następuje po terminie, odszkodowanie może zostać przyznane, ze względu na szczególne okoliczności. Trybunał stwierdził ponadto, że zarzut przedawnienia nie jest podnoszony z urzędu, ale na wniosek prokuratora, który musi wykazać, że złożenie wniosku o odszkodowanie po upływie określonego terminu jest w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego wynikającymi z art. 5 k.c.

3. Charakterystyka terminów dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przez oskarżonego na podstawie rozdziału 58 k.p.k.

Na wstępie należy wskazać, że terminy regulowane treścią przepisu art. 555 k.p.k. mają cywilnoprawny charakter. Skutkuje to oczywiście tym, że do ich ustalenia zastosowanie znajdą odpowiednio przepisy art. 117-125 k.c., jeżeli szczególny charakter dochodzonych roszczeń na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. nie wyklucza takiej możliwości¹⁴. Odpowiednie

12 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 października 2012 r., SK 18/10, Legalis nr 537429.

13 „Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.”

14 Wojciech Jasiński, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka (Warszawa: C. H. Beck, 2020), 1433.

zastosowanie znajdzie m.in. przepis art. 117 § 1 i 2 k.c. dotyczący przedawnienia roszczenia. Zgodnie z jego treścią, roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie. Ponadto, po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przez upływem terminu jest jednak nieważne. Oczywiście do roszczeń wynikających z rozdziału 58 k.p.k. nie znajdzie zastosowania treść art. 118 k.c., na podstawie którego, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi sześć lat, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata. Koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata. Przepis art. 555 k.p.k. jest właśnie przepisem szczególnym, z którego wynika roczny termin przedawnienia roszczenia.

Warto również wskazać, że w związku z tym, że roszczenia przewidziane w art. 552 k.p.k. mają charakter cywilnoprawny, to oznacza m.in., że termin przedawnienia nie może być skracany ani przedłużany przez żadną czynność prawną (art. 119 k.c.), ulega on zawieszeniu, jeżeli np. uprawniony z powodu siły wyższej nie może dochodzić roszczenia przed sądem (art. 121 pkt 4 k.c.), a także bieg przedawnienia przerywa się przez każdą czynność przed sądem podjętą bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.) oraz przerwany bieg przedawnienia biegnie na nowo dopiero po zakończeniu postępowania sądowego (art. 124 k.c.), chyba że żądanie to zostanie cofnięte¹⁵. Możliwe jest także zawieszenie postępowania, gdy zachodzi taka możliwość lub potrzeba. Do zawieszenia tego należy wówczas stosować odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego¹⁶. Zgodnie z treścią art. 558 k.p.k., przepisy kodeksu postępowania cywilnego stosuje się w ramach postępowania o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie tylko i wyłącznie w kwestiach nieuregulowanych w przepisach kodeksu postępowania karnego. Nie chodzi tu jednak tylko o te kwestie, które w ogóle nie mają swojego unormowania w przepisach regulujących postępowanie karne, ale również o te, które co prawda mają swoje odzwierciedlenie w przepisach kodeksu postępowania karnego, ale nie przystają do cywilnoprawnego charakteru roszczeń, będących przedmiotem postępowania, o jakim jest mowa w rozdziale 58 k.p.k. Taka sytuacja dotyczy

15 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r., I KZP 5/06, Legalis nr 74485.

16 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 1964 r., Nr 43, poz. 296 z późn. zm.

m.in. wyżej wskazanego zawieszenia postępowania¹⁷ (konieczne będzie w takim przypadku skorzystanie z przepisów kodeksu postępowania cywilnego).

Istotny jest fakt, że w razie niepodniesienia zarzutu przedawnienia sąd nie może przedawnienia uwzględnić z urzędu. Natomiast w przypadku zgłoszenia zarzutu przedawnienia sąd nie jest tym zarzutem obligatoryjnie związany. Na podstawie bowiem przepisu art. 5 k.c. może go nie uwzględnić, jeżeli uzna, że jego zgłoszenie w okolicznościach konkretnej sprawy pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. W takiej sytuacji sąd powinien poczynić w tym zakresie stosowne ustalenia faktyczne¹⁸. W orzecznictwie wskazuje się, że ewentualne zastosowanie art. 5 k.c. w razie zgłoszenia przez prokuratora zarzutu przedawnienia ma dopiero otworzyć drogę do merytorycznego zbadania wniosku, nie przesądzając jeszcze o wyniku sprawy. Sygnalizowana niewątpliwa niesłuszność tymczasowego aresztowania, poczucie krzywdy, czy też niesprawiedliwości nie stanowią w żadnym wypadku wystarczających przesłanek do uznania, że podniesiony przez prokuratora zarzut przedawnienia roszczenia o odszkodowanie za niewątpliwe niesłuszne tymczasowe aresztowanie jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego. Do okoliczności usprawiedliwiających uchybienie terminowi wskazanemu w art. 555 k.p.k. zalicza się bowiem takie, które są całkowicie niezależne od woli wnioskodawcy: długotrwałą obłązną chorobę, całkowity upadek sił powodujący konieczność zapewnienia opieki osoby trzeciej w sprawach codziennej egzystencji, chorobę psychiczną, ubezwłasnowolnienie albo długotrwały pobyt za granicą połączony z niemożnością nawiązania kontaktu z krajem¹⁹. Zarzut przedawnienia przysługuje zarówno prokuratorowi działającemu jako rzecznik interesu społecznego, jak i podmiotowi, który

-
- 17 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r., I KZP 5/06, Legalis nr 74485.
- 18 Dariusz Świecki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II. Art. 425-673*, red. Dariusz Świecki (Warszawa: Wolters Kluwer, 2020), 856; zob. również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2000 r., WA 7/00, Legalis nr 47914; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2002 r., IV KK 172/02, Legalis nr 55936.
- 19 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 stycznia 2019 r., III KK 213/18, Lex nr 2602127; w wyroku z dnia 26 kwietnia 2018 r., V KK 391/17, Legalis nr 1781382, Sąd Najwyższy stwierdził, że zgłoszenie żądania odszkodowawczego po upływie terminu z art. 555 k.p.k. prowadzi do oddalenia tego żądania jedynie w razie podniesienia przez prokuratora zarzutu przedawnienia, ale nie bezwzględnie. Skuteczność takiego zarzutu uzależniona jest od oceny, czy nie doszło do naruszenia zasad współżycia społecznego w ujęciu art. 5 k.c. Ta ocena musi być dokonana wszechstronnie i uwzględniać całokształt okoliczności ustalonych w danej sprawie.

uprawniony jest do reprezentowania Skarbu Państwa. Zgłoszenie tego zarzutu może nastąpić w dowolnej formie, zarówno pisemnej, jak i ustnej. Można tego dokonać do momentu udania się przez sąd na naradę. Aby skorzystać z zarzutu przedawnienia, nie jest jednak wystarczające formalne zgłoszenie zarzutu przedawnienia łącznie ze zgłoszeniem żądania po upływie terminu. Jak zostało już wskazane wyżej, konieczna będzie także ocena sądu, czy skorzystanie z tego prawa podmiotowego nie jest sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego w rozumieniu art. 5 k.c.

Należy w tym miejscu pochylić się nad kwestią, która była poruszana zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie. Trzeba bowiem odpowiedzieć na pytanie, czy bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się od daty uprawnomocnienia się orzeczenia, czy też dopiero od momentu powiadomienia zainteresowanego, tj. uprawnionego do żądania odszkodowania, o wydaniu orzeczenia, zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego. W jednym z postanowień Sąd Najwyższy stwierdził, że termin ten nie biegnie, gdy „wnioskodawca nie brał udziału w postępowaniu i nie miał możliwości powzięcia wiadomości o treści orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania w dniu jego prawomocności”²⁰. Bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się w związku z tym od czasu, gdy uprawniony mógł skorzystać ze swego roszczenia, zatem w sprawie o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, gdy dowiedział się o orzeczeniu uchylającym skazanie, o ile zapadło poza rozprawą, o której był zawiadomiony. Gdy brak będzie jednak dowodu doręczenia uprawnionemu odpisu orzeczenia zapadłego poza rozprawą, nie będzie również podstawy do ustalenia, że bieg tego terminu rozpoczął się wcześniej niż uprawniony przyznaje²¹. W innych orzeczeniach Sąd Najwyższy wyraził natomiast pogląd, że fakt braku wiedzy wnioskodawcy o wydaniu przez sąd wyroku dającego podstawę do odszkodowania, nie tamuje biegu terminu do zgłoszenia roszczeń²². Zgodnie z tym poglądem, roczny termin biegnie więc niezależnie od tego, czy osoba uprawniona została w ogóle powiadomiona o zdarzeniu, które otwiera bieg terminu. Warto w tym miejscu wskazać i podkreślić, że organ procesowy nie ma obowiązku pouczenia o terminie zgłoszenia żądania

20 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1993 r., WZ 211/92, Lex nr 24417.

21 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 listopada 1999 r., II AKa 192/99, Lex nr 39084. – SA w Krakowie.

22 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1995 r., WZ 140/95, Lex nr 24416; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27 maja 2015 r., II AKa 123/15, Lex nr 1782095; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 stycznia 2011 r., II AKa 428/10, Lex nr 785460; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1995 r., WZ 140/95, Lex nr 24416.

odszkodowania lub zadośćuczynienia²³. Dla biegu tego terminu nie będzie miało również znaczenia, kiedy osoba uprawniona dowiedziała się o wydaniu orzeczenia dającego podstawę do dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia. Jednak, jak słusznie wskazuje się w doktrynie, kwestia braku po stronie organu procesowego obowiązku pouczenia o terminie przedawnienia powinna w konsekwencji rzutować na ocenę trafności podniesionego zarzutu przedawnienia z punktu widzenia zasad współżycia społecznego (m.in. wyżej przywołanego już art. 5 k.c.)²⁴. Brak obowiązku pouczenia strony o terminie i sposobie zgłoszenia żądania odszkodowania przysługującego na podstawie art. 552 § 1–4 k.p.k. nie może jednak stanowić przyczyny oddalenia jej wniosku, jeżeli organ procesowy w piśmie skierowanym do strony pouczył ją błędnie lub udzielił informacji, która mogła spowodować błędne przekonanie co do terminu wykonania czynności²⁵. Sąd ma bowiem wówczas obowiązek rozważenia znaczenia tej okoliczności, a także ustalenia, czy nie usprawiedliwia ona uchybienia i nie nakazuje nieuwzględnienia zarzutu przedawnienia jako podniesionego sprzecznie z zasadą wyrażoną w art. 5 k.c.²⁶.

Należy uznać, że mimo wyżej wskazanych rozbieżności w orzecnictwie, termin przedawnienia w przypadku niesłusznego wykonania kary lub środka zabezpieczającego liczony jest od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania lub zadośćuczynienia. Chodzi o datę uprawomocnienia się orzeczenia uniewinniającego, umarzającego postępowanie wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, czy też takiego orzeczenia, w którym wymierzono karę lub środek zabezpieczający łagodniejszy niż orzeczone we wcześniejszym postępowaniu, zapadającego po uchyleniu w wyniku wznowienia postępowania lub wniesionej kasacji wcześniejszego orzeczenia, w którym orzeczono niesłusznie karę lub środek zabezpieczający²⁷. W przypadku natomiast tymczasowego aresztowania termin przedawnienia liczony powinien być od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Ponownie, dla biegu omawianego terminu nie ma znaczenia fakt, czy osoba mogąca dochodzić omawianych roszczeń wiedziała o wydaniu orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania lub zadośćuczynienia²⁸. Przepis art. 555 k.p.k. stanowi, że roszczenia te w razie zatrzymania przedawniają się

23 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2002 r., IV KK 172/02, Lex nr 74812.

24 Świecki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, 855.

25 Znajdzie tu bowiem zastosowanie art. 16 § 2 k.p.k.

26 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2002 r., IV KK 172/02, Lex nr 74812.

27 Jasiński, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 1433.

28 Ibidem.

z upływem roku od daty zwolnienia. Przy tej formie krótkotrwałego pozbawienia wolności ustawodawca nie uzależnił dochodzenia roszczeń od sposobu zakończenia sprawy karnej, w razie jej wszczęcia. Rozdzielił kwestię oceny zasadności samego zatrzymania od ostatecznego zakończenia postępowania. Tak więc jego tok, w tym zakończenie wyrokiem określonej treści, nie ma znaczenia dla dochodzenia roszczeń za samo zatrzymanie²⁹.

Podkreślenia wymaga fakt, że termin przedawnienia roszczeń nie jest tożsamy z terminem ich wymagalności. Jak wskazał Sąd Najwyższy początek biegu rocznego terminu liczonego od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie jest niezależny od wymagalności roszczenia z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania, która następuje w momencie wyrządzenia szkody i krzywdy. Uprawnienie do wystąpienia z żądaniem, które regulowane jest w art. 552 § 4 k.p.k., powstaje bowiem w dacie zaprzestania stosowania tymczasowego aresztowania. Sąd Najwyższy wskazał jednocześnie, że prawna dopuszczalność dochodzenia odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie jeszcze przed prawomocnym zakończeniem sprawy nie dotyczy jednak sytuacji, gdy roszczenie opiera się na twierdzeniu o braku odpowiedniej podstawy dowodowej w postaci „dużego prawdopodobieństwa” popełnienia przez oskarżonego przestępstwa. Chodzi bowiem o to, że w takim wypadku oceny słuszności tymczasowego aresztowania należy dokonywać w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w sprawie, w szczególności z punktu widzenia ostatecznego jej rozstrzygnięcia³⁰.

4. Terminy dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przez oskarżonego na podstawie rozdziału 58 k.p.k. – propozycja zmian

Na podstawie art. 41 Konstytucji RP³¹ każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą, a pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie. Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę

29 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 lutego 2019 r., II AKA 305/18, Legalis nr 1887256.

30 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2008 r., II KK 293/07, Legalis nr 99006.

31 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r., Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

wskazaną przez pozbawionego wolności. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

W tym miejscu należy przejść do poparcia tezy wskazanej we wstępie tego opracowania. Już wcześniej w literaturze wskazywano, że wydłużenie terminów dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. po pierwsze łagodziłoby restrykcyjne podejście sądów i umożliwiałyby skuteczniejsze dochodzenie odpowiedzialności ze strony Skarbu Państwa. Po drugie, co jest niezwykle istotne, ujednolicenie terminów obowiązujących na gruncie przepisów rozdziału 58 k.p.k. z terminami ustanowionymi w kodeksie cywilnym kształtowałoby zaufanie obywateli do państwa i nie wprowadzałoby nieuzasadnionych barier w dochodzeniu rekompensaty³². Ważne jest, że ostatniej zmianie, na której skutek przywrócono roczny termin przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych na gruncie kodeksu postępowania karnego, nie towarzyszyła większa dyskusja, brak było również uzasadnienia ze strony ustawodawcy dokonania powrotu do poprzednich terminów. Nie pojawiły się również żadne uwagi dotyczące zmiany przepisu art. 555 k.p.k. w toku procesu legislacyjnego. Jedynie w stanowisku Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka krytycznie oceniono powrót do poprzedniego stanu prawnego³³. Fundacja ta wskazywała, że już w opinii z sierpnia 2012 r. podkreślała, że zasadne wydaje się wprowadzenie trzyletniego terminu przedawnienia roszczeń w rozdziale 58 k.p.k. Helsińska Fundacja Praw Człowieka powoływała się również na zdanie odrębne Sędzi Teresy Liszcz, która brała udział w wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 października 2012 r. (SK 18/10)³⁴. Wdrożona ustawą z 2013 r. zmiana terminów dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych spotkała się zasadniczo

32 Wiśniewska, „Przedawnienie roszczeń”, 28.

33 Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z dn. 23 II 2016 r. http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/HFPC_opinia_kpk_fnl_23022016.pdf. [dostęp: 10.07.2021].

34 „Nie znajduję w materiałach sprawy żadnego argumentu za tym, aby termin przedawnienia tych roszczeń, które powstały w następstwie bezprawnego naruszenia przez władzę publiczną tak istotnej wartości konstytucyjnej, jaką jest wolność osobista człowieka, był krótszy od terminu przedawnienia wszystkich pozostałych roszczeń deliktowych. Oznacza to bowiem, że dochodzenie tych roszczeń, wbrew wyraźnej woli ustrojodawcy, akcentowanej w dotychczasowym orzecznictwie TK, jest znacząco utrudnione, a Skarb Państwa jako podmiot zobowiązany do naprawienia szkody, został istotnie uprzywilejowany w porównaniu z innymi wypadkami odpowiedzialności za bezprawne działanie władzy publicznej”.

z aprobatą przedstawicieli doktryny³⁵, szczególnie, że już wcześniej postulowano takie zmiany³⁶. Wskazywano bowiem, że należy zgodzić się z formułowaną na gruncie doktryny krytyką dysproporcji zachodzących między terminami z rozdziału 58 k.p.k. a terminem przedawnienia rodzajowo zbliżonych roszczeń przewidzianych w kodeksie cywilnym³⁷. Wydłużenie okresu przedawnienia niewątpliwie wzmocniło gwarancyjny wymiar rozdziału 58 k.p.k. Warto podkreślić, że w literaturze pojawiły się postulaty wydłużenia tych terminów nawet do dziesięciu lat³⁸.

Należy wskazać, że termin przedawnienia w przypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania powinien zostać określony tak samo jak w przypadku odszkodowania za niesłuszne skazanie (od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia), bowiem obecne określenie przedawnienia terminu może spowodować powstanie sytuacji, w których postępowanie będzie się toczyło, a w tym samym czasie sąd będzie musiał także rozstrzygać o odszkodowaniu lub zadośćuczynieniu za niewątpliwie niesłuszne aresztowanie

- 35 Zob. np. Katarzyna Rydz-Sybilak, „Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne stosowanie środków przymusu na podstawie znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego”, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tyłmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. Tomasz Grzegorzczak, Jacek Izydorczyk, Radosław Olszewski (Warszawa: Lexis Nexis, 2014), 366. Odmienne Danuta Tarnowska, w której ocenie: „Niecóż problematyczne jest też przedłużenie okresu dochodzenia roszczeń odszkodowawczych do 3 lat (do tej pory – rok). Myślę, że jest to nieco zbyt długi okres, gdyż ten roczny był moim zdaniem wystarczający do tego, aby uprawniony zrealizował swoje prawa, tym bardziej że w art. 556 § 2 k.p.k. utrzymano roczny termin do ubiegania się o odszkodowanie w razie śmierci oskarżonego. Wobec tego rodzi się pytanie, dlaczego żyjący oskarżony ma mieć dłuższy okres dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od osób najbliższych dla zmarłego oskarżonego.” – Danuta Tarnowska, „Ocena zmian w zakresie roszczeń odszkodowawczych za błędy wymiaru sprawiedliwości (w tym pełnomocnika stron) według nowelizacji z 2013 r. (która zacznie obowiązywać z dniem 1 lipca 2015 r.)”, [w:] *Wokół gwarancji współczesnego procesu karnego. Księga jubileuszowa profesora Piotra Kruszyńskiego*, red. Beata Bieńkowska, Hanna Gajewska-Kraczkowska, Maria Rogacka-Rzewnicka (Warszawa: Wolters Kluwer, 2015), 471.
- 36 Zob. np. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie*, 201; Tęcza-Paciorek, *Zasada domniemania*, 304.
- 37 Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie*, 200–202.
- 38 Tęcza-Paciorek, *Zasada domniemania*, 304.

lub zatrzymanie, co może doprowadzić m.in. do nadmiernego rozbudowania postępowania, czy konieczności przesądzenia przez sąd o tym, że zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie były niesłuszne, gdy jednocześnie toczy się jeszcze postępowanie karne przeciwko oskarżonemu. Niewątpliwie takie sytuacje mają wpływ na ekonomikę procesu i czas trwania postępowania karnego. Z punktu widzenia głównego przedmiotu procesu karnego może być to sytuacja niekorzystna. Ponadto, każda z tych sytuacji powoduje bezprawne zatrzymanie osoby, tak więc zarówno termin, jak i jego początek powinny zostać określone w tożsamy sposób w stosunku do każdej z tych sytuacji, nie zaś odrębnie w stosunku do niesłusznego skazania, a inaczej w przypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania czy zatrzymania.

Jak zostało wskazane we wstępie tego opracowania, z jednej strony upływ terminu przedawnienia nie oznacza, że roszczenie nie może być dochodzone, bowiem niezgłoszenie roszczenia w rocznym terminie nie powoduje jego wygaśnięcia, utraty i nie zamyka drogi dochodzenia roszczenia. Z drugiej jednak strony dłużnik ma zawsze możliwość skorzystania z uchylenia się od zaspokojenia roszczenia poprzez podniesienie skutecznego zarzutu przedawnienia. Ponadto sąd w postępowaniu karnym nie ma obowiązku po wydaniu wyroku informować i pouczać oskarżonego o różnych instytucjach prawa karnego procesowego, jak np. odszkodowanie i zadośćuczynienie z rozdziału 58 k.p.k. Obecnie dominujący pogląd w orzecznictwie wskazujący, że roczny termin biegnie niezależnie od tego, czy osoba uprawniona została w ogóle powiadomiona o zdarzeniu, które otwiera bieg terminu, również nie wpływa pozytywnie na sytuację określonego podmiotu w tym postępowaniu. Wydłużenie więc terminu z rocznego na trzyletni rzeczywiście dawałoby większe gwarancje na uzyskanie owego odszkodowania w każdym układzie procesowym.

W tym miejscu trzeba przywołać treść art. 118 k.c., zgodnie z którym, jeśli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi sześć lat, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata. Co prawda terminy przedawnienia roszczeń w kodeksie cywilnym uległy skróceniu w wyniku nowelizacji z 2018 r., jednak termin sześcioletni i trzyletni są zdecydowanie dłuższe niż obecnie obowiązujący roczny termin na gruncie przepisów rozdziału 58 k.p.k. Jednak termin sześcioletni i trzyletni są zdecydowanie dłuższe niż obecnie obowiązujący roczny termin na gruncie przepisów rozdziału 58 k.p.k. W związku z tym racjonalny wydaje się powrót do wcześniejszego trzyletniego terminu w treści art. 555 k.p.k., jeśli nie zrównanie tych terminów z tymi, które obowiązują na gruncie kodeksu cywilnego. Skoro bowiem w postępowaniu karnym stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego, to dziwi fakt, że ustawodawca zdecydował się na tak krótki termin dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. Chodzi tutaj o fundamentalną i konstytucyjną kwestię, jaką jest

zapewnienie każdemu nietykalności osobistej i wolności osobistej. Ponadto, chodzi o bezprawne albo też niewłaściwe działanie organów państwowych. Wszystkie te czynniki powinny więc powodować, że osoba, która została bezprawnie pozbawiona wolności, będzie miała zagwarantowane takie procedury, które umożliwią jej dochodzenie owych roszczeń we właściwy sposób. Nawet gdy doszło do skrócenia terminów przedawnienia na gruncie kodeksu cywilnego, to w dalszym ciągu dysproporcja między terminami określonymi w kodeksie cywilnym i w kodeksie postępowania karnego jest niezwykle duża. Tym bardziej zastanawia fakt powrotu do rocznego terminu w wyniku nowelizacji k.p.k. z 2016 r. Odnosząc się również do zdania Danuty Tarnowskiej, że problematyczne jest przedłużenie okresu dochodzenia roszczeń odszkodowawczych do trzech lat i jest to „nieco zbyt długi okres”, ponieważ ten roczny był wystarczający, aby uprawniony zrealizował swoje prawa, tym bardziej że w art. 556 § 2 k.p.k. utrzymano roczny termin do ubiegania się o odszkodowanie w razie śmierci oskarżonego³⁹ należy wskazać, że w takiej sytuacji oczywiście przedłużeniu powinien ulec termin dochodzenia roszczeń odszkodowawczych także w sytuacji śmierci oskarżonego. Autorka słusznie zwróciła uwagę na fakt, że w tej sytuacji termin ten został niezmienny. Wydaje się jednak, że taka sytuacja nie powinna mieć miejsca i w kontekście całego rozdziału 58 k.p.k. terminy dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych powinny być tożsame w każdym układzie procesowym.

Na koniec warto zwrócić uwagę na rozbieżności dotyczące kwestii regulowania dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych przepisami kodeksu postępowania karnego. W piśmiennictwie wyrażony został pogląd, że sprawy o roszczenia dochodzone na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. zostały celowo skierowane na drogę gwarancyjnego procesu karnego, który chroni interesy stron w o wiele większym stopniu niż proces cywilny. Wynikać miałyby to przede wszystkim z faktu obowiązywania na gruncie kodeksu postępowania karnego zasady prawdy materialnej, która nakazuje sądowi w szerszym niż na gruncie kodeksu postępowania cywilnego stopniu działać w sferze dowodowej z urzędu⁴⁰. W literaturze wskazano ponadto, że okoliczność, że roszczenie cywilnoprawne jest następstwem błędnych czynności karno-procesowych, nie wydaje się wystarczającym powodem, aby sprawy o nie rozpatrywać według reguł procesu karnego, którego głównym przedmiotem jest jednak kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego za zarzucone mu przestępstwo⁴¹. W tym aspekcie nie przekonuje również argument, że sąd karny lepiej niż sąd cywilny zweryfikuje zakres szkód i krzywd związanych

39 Tarnowska, „Ocena zmian w zakresie roszczeń odszkodowawczych”, 471.

40 Woźny, „Charakter prawny postępowania”, 65.

41 Dariusz Kała, „Procedura dochodzenia roszczeń z tytułu niesłusznego skazania, tymczasowego aresztowania i zatrzymania”, [w:] *Dochodzenie*

z niesłusznym wykonaniem kary i środków przymusu, bowiem to sąd cywilny, wyspecjalizowany w rozstrzyganiu kwestii związanych z odpowiedzialnością odszkodowawczą z obszaru różnych gałęzi prawa, jest zdecydowanie lepiej przygotowany do wydawania rozstrzygnięć w tym przedmiocie. Sąd ten czyni to w odniesieniu do sytuacji mających swoje podstawy w wadliwych (niezgodnych z prawem) działaniach organów postępowania cywilnego, administracyjnego i również karnego. Okoliczność, że szkoda wywołana została niesłusznym skazaniem lub niesłusznym stosowaniem środków przymusu procesowego, nie może mieć tu przesądzającego znaczenia⁴².

5. Podsumowanie

Po dokonaniu analizy wyżej wskazanego zagadnienia należy wnioskować o powrót do (co najmniej) trzyletniego terminu przedawnienia dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych na podstawie rozdziału 58 k.p.k. Z uwagi na fakt, że chodzi o tak doniosłą kwestię, jaką jest wolność i nietykalność osobista, oskarżony (a po jego śmierci podmioty wskazane 556 § 1 k.p.k.) powinien mieć odpowiedni czas, aby móc dochodzić owych roszczeń w postępowaniu karnym. Argument, że nawet mimo upływu terminu przedawnienia, można dochodzić tych roszczeń jest nietrafny ze względu na to, że druga strona w postępowaniu może zawsze podnieść zarzut przedawnienia tego terminu.

Ponadto, jak już zostało wyżej wskazane, dysproporcja między terminami przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych na gruncie kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania karnego jest duża. Nie powinno jednak dochodzić do takich sytuacji. System prawny powinien być jednolity, szczególnie że w omawianym zagadnieniu chodzi o wspólny fundament, czyli roszczenia cywilnoprawne. Ponadto, jak wskazał Dariusz Kala, kwestie cywilnoprawne nie są rozstrzygane zasadniczo przez sąd karny. Wydaje się więc, że jeżeli będą one rozstrzygane zaraz obok głównego nurtu procesu karnego, to może to zdecydowanie wpłynąć na szybkość i jakość tego postępowania, podczas którego sąd powinien jednak w przeważającej mierze skupić się na rozstrzygnięciu w kwestii głównego przedmiotu procesu. Dotyczyć będzie to głównie tych sytuacji, w których doszło do niesłusznego zatrzymania, ponieważ termin ten został uregulowany od momentu zwolnienia takiej osoby.

Na zakończenie należy postulować o ujednoczenie wszystkich terminów w obrębie rozdziału 58 k.p.k. i ich ustalenie od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie tak w wypadku niesłusznego skazania, niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania, jak i zatrzymania. Po drugie terminy te powinny ulec wydłużeniu do

roszczeń cywilnych a proces karny, red. Arkadiusz Lach (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 249.

42 Ibidem, 249-250.

co najmniej trzech lat (choć jako pożądaną zmianę w ramach jednolitego systemu można postulować o uregulowanie tych terminów tak jak ma to miejsce na gruncie przepisów kodeksu cywilnego) oraz ustalenie tych terminów jednakowo w sytuacji, gdy o te roszczenia występuje sam oskarżony, jak i w sytuacji śmierci oskarżonego, kiedy wnioskodawcą jest podmiot wskazany w treści art. 556 § 1 k.p.k.

Bibliografia

- Chojniak Łukasz, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie w polskim procesie karnym – wybrane zagadnienia”, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. Piotr Hofmański. 479-489. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010.
- Chojniak Łukasz, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie oraz za niesłuszne oskarżenie*. Warszawa: C.H. Beck, 2013.
- Cioch Paweł, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2007.
- Jasiński Wojciech, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka. 1433-1435. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Kala Dariusz, „Procedura dochodzenia roszczeń z tytułu niesłusznego skazania, tymczasowego aresztowania i zatrzymania”, [w:] *Dochodzenie roszczeń cywilnych a proces karny*, red. Arkadiusz Lach. 233-251. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.
- Rydz-Sybilak Katarzyna, „Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne stosowanie środków przymusu na podstawie znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego”, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. Tomasz Grzegorzczak, Jacek Izydorzak, Radosław Olszewski. 359-367. Warszawa: Lexis Nexis, 2014.
- Stachowiak Stanisław, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie w kodeksie postępowania karnego” *Prokuratura i Prawo*, nr 1 (1999): 59-68.
- Świecki Dariusz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II. Art. 425-673*, red. Dariusz Świecki. 854-857. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.
- Tarnowska Danuta, „Ocena zmian w zakresie roszczeń odszkodowawczych za błędy wymiaru sprawiedliwości (w tym pełnomocnika stron) według nowelizacji z 2013 r. (która zacznie obowiązywać z dniem 1 lipca 2015 r.)”, [w:] *Wokół gwarancji współczesnego procesu karnego. Księga jubileuszowa profesora Piotra Kruszyńskiego*, red. Beata Bieńkowska, Hanna Gajewska-Kraczkowska, Maria Rogacka-Rzewnicka. 468-473. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.

- Tęcza-Paciorek Anna Marta, *Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2012.
- Waszczyński Jan, „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub aresztowanie” *Palestra*, nr 11 (1974): 103-111.
- Wiśniewska Katarzyna, „Przedawnienie roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, zastosowanie tymczasowego środka zabezpieczającego, niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (pomiędzy teorią a praktyką)” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, z. 4 (2018): 51-79.
- Woźny Tomasz, „Charakter prawny postępowania o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie, zatrzymanie” *Państwo i Prawo*, nr 8 (2004): 61-70.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>